

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РЕПРОДУКТИВНОГО ВИБОРУ ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ

Вавілова Альона Сергіївна

*кандидат психологічних наук,
асистент кафедри психодіагностики та клінічної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Крупельницька Людмила Францівна

*доктор психологічних наук,
професор кафедри психодіагностики та клінічної психології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується високим рівнем соціально-економічної нестабільності, вимушеним переміщенням населення та порушенням базової потреби у безпеці у зв'язку з війною. У таких екстремальних та пролонгованих кризових умовах традиційні життєві сценарії та цінності людей зазнають суттєвої трансформації. Однією із найбільш вразливих категорій в таких умовах є жінки репродуктивного віку, які стають перед складними репродуктивними рішеннями – народження дитини, відтермінування вагітності або відмови від материнства. Репродуктивна поведінка в умовах кризи виходить за межі суто біологічної чи економічної доцільності, стаючи результатом глибокого психологічного вибору, де перетинаються особистісні якості, ціннісні орієнтири та вплив соціального середовища.

Умови воєнного стану сформували принципово іншу реальність повсякденного життя, яка супроводжується тривалою невизначеністю, постійним відчуттям небезпеки для життя та руйнуванням звичних соціальних зв'язків і середовища [5, с. 613]. Це безпосередньо погіршило репродуктивні показники в країні: у 2022 році народжуваність скоротилася на 25%, у 2025-му році зниження становить – 4,5%; у порівнянні з 2021 роком дітей народжується в 1,6 рази менше [2]. Окрім демографічного спаду, систематичне перебування в умовах бойових дій призводить до виснаження внутрішнього ресурсу жінок і загрожує як їхньому ментальному здоров'ю, так і фізіологічному перебігу вагітності, збільшуючи ризики ускладнень, передчасних пологів та народження дітей із низькою вагою.

На прийняття рішення про відкладання вагітності може впливати вимушене територіальне роз'єднання сімей, коли мобілізація чоловіків до лав Збройних Сил України, перебування партнерів на лінії фронту або за кордоном суттєво порушує фізичну та емоційну цілісність подружніх пар. Не менш суттєвим чинником, який може впливати на репродуктивні рішення жінки є вимушена внутрішня та зовнішня міграція. Статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) або біженки супроводжується втратою звичного соціального кола, житла, стабільного доходу та відчуттям тимчасовості проживання. Війна часто супроводжується ризиками економічної нестабільності та втрати роботи чи житла [3]. Тому жінки можуть відкладати вагітність через тривожність щодо фінансового стану до настання відносної стабільності.

Загалом, психологічний стан жінок у воєнний час визначається високою тривожністю, депресивними станами та комплексними соціокультурними й побутовими викликами. Переживання включають як загальний страх за власне життя, так і специфічне занепокоєння щодо спроможності гарантувати безпеку майбутній дитині. Поширені депресивні прояви – відчуття безнадійності й безпорадності – руйнують мотивацію до материнства, а внутрішнє переміщення додає травму «подвійної втрати» (дому та контролю над власним життям) через розрив із родинним колом і необхідністю адаптуватися до нових умов. Постійна загроза життю (повітряні тривоги, обстріли), втрата близьких та переживання травматичних подій призводять до виснаження нервової системи та розвитку депресивних станів, що фізіологічно та психологічно знижує готовність до виношування дитини [3]. Домінуючим мотивом відмови від вагітності часто є відсутність гарантій безпеки (відсутність укриттів, ризик фізичної загибелі або каліцтва дитини). У жінок виникає розрив між суб'єктивним сприйняттям бажаного майбутнього та реальністю воєнного часу створює високий бар'єр для прийняття довгострокових зобов'язань, якими є виховання дитини.

Війна безпосередньо впливає на репродуктивні установки жінки: раціональне відкладення материнства переважає над вітальним прагненням продовжити рід. З одного боку, екзистенційна загроза може стимулювати бажання дати нове життя, проте твереза оцінка небезпек і брак ресурсів найчастіше змушують жінок свідомо відкладати вагітність. Загалом воєнний стан має руйнівний вплив на психоемоційний стан і демографічну ситуацію, хоча наявність внутрішньої психологічної стійкості, оптимізму та підтримки оточення іноді уможливорює посттравматичне зростання. Тому під впливом війни можливі два сценарії щодо репродуктивних рішень жінки. Перший сценарій передбачає відтермінування або свідому відмову жінки від материнства. В основі такого сценарію часто лежить захисний механізм самозбереження,

мінімізація ризиків, прагнення зберегти контроль над власною безпекою. Часто жінки відкладають вагітність до закінчення війни, яке передбачатиме наявність безпеки і стабільності. За другим сценарієм вітальний мотив стає домінуючим і жінка приймає рішення про народження дитини всупереч війні. Цей сценарій є біологічно детермінованим і включає прагнення зберегти свій рід, продовжувати життя та планувати своє майбутнє [3]. Саме тому вивчення внутрішніх ресурсів та чинників, що допомагають зберегти готовність до батьківства в умовах екстремальних викликів, є вкрай актуальним завданням.

Вагітність сама по собі є періодом високої психофізіологічної вразливості, а умови війни (повітряні тривоги, обстріли, вимушене переміщення, загроза життю) суттєво підсилюють стресове навантаження та ризики для ментального здоров'я. І. Пелих наголошує, що у вагітних жінок під час війни домінують високі рівні ситуативної та особистісної тривожності, фоновий страх за життя дитини, почуття безпорадності та невизначеності щодо майбутнього [4, с. 78-80]. Таким чином, хронічний стрес внаслідок війни може підсилювати ймовірність афективних розладів, таких як депресивні стани, тривожні розлади ПТСР і, тим самим, впливати на рішення завагітніти чи залишити дитину. При цьому, попри тривогу та стрес, вагітність у часи війни може виконувати оборонно-ресурсну функцію: майбутня дитина стає для жінки головним сенсоутворювальним фактором та джерелом психологічної стійкості [1, с. 69–71].

Таким чином, соціально-психологічний вибір жінок щодо народження дитини в умовах війни є результатом балансування між екзистенційним прагненням до продовження роду та соціально-психологічними факторами впливу війни (потреба в безпеці, фінансовий стан, ментальне здоров'я). Жінки потребують підтримки з боку держави та оточення для планування вагітності та прийняття рішення про народження дитини.

Література

1. Матохнюк Л.О., Оверчук В.А. Вплив війни на психологічний стан вагітних жінок. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2024, С. 68-73.
2. Народжуваність та смертність в Україні. Opendata. 2025. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-death-2025-12>
3. Оцінка ситуації щодо сексуального та репродуктивного здоров'я і прав в Україні: аналітичне дослідження. UNFPA в Україні. 2025. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/>

4. Пелех І. Війна та емоційні переживання вагітних жінок: аспект статі. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Вип. 18. С. 76–82.

5. Шевчук М. Вплив воєнного стану на психологічний стан та репродуктивні установки жінок. *Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії*: матеріали IV Всеукр. науково-практ. конф. молодих вчених (Тернопіль, 30 квітня 2026 року). Тернопіль, 2026. С. 612-614.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-651-8-14>

ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ, КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ ДАНИХ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вейландє Лілія Вольдемар-Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри педагогічної освіти та соціальної реабілітації

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Повномасштабна військова агресія проти України кардинально змінила архітектуру вітчизняного освітнього простору, створивши безпрецедентні виклики для всіх його суб'єктів. Постійні безпекові загрози, повітряні тривоги та руйнування інфраструктури зробили вимушений перехід до масового дистанційного та змішаного навчання єдиним дієвим механізмом збереження безперервності здобуття освіти. Утім, стрімка цифровізація навчального процесу в умовах воєнного стану викрила гостру суперечність між необхідністю оперативної організації онлайн-взаємодії та забезпеченням належного рівня безпеки інформаційного середовища. Освітній сектор перетворився на одну з мішеней ворожих кібератак, де цілеспрямований деструктивний вплив спрямований не лише на дестабілізацію роботи цифрових інфраструктури навчальних закладів, а й на незаконний доступ до персональних даних учнів, студентів та педагогів. Гострота цієї проблеми зумовлена необхідністю одночасного вирішення двох складних завдань: з одного боку, збереження високої якості та доступності освітніх послуг за умов нестабільного зв'язку та блекаутів, а з іншого – побудови надійного контуру кіберзахисту для запобігання витоку чутливої інформації та несанкціонованого втручання в освітній